

Βιοηθικά διλήμματα από την επικαιρότητα

Παρένθετη μητρότητα

Η δίψα και το όνειρο για ένα παιδί έχει αναβαθμίσει αισθητά και στη χώρα μας τον θεσμό της παρένθετης μητρότητας και συνεχώς όλο και περισσότερα ζευγάρια εξοικειώνονται με την ιδέα, σπάνε τα ταμπού, ξεπερνούν τους κοινωνικούς φραγμούς από τους οποίους διακατέχονται και αναζητούν «δανεικές» μητέρες. Παράλληλα, όμως, όσο ανεβαίνουν οι στροφές στο όχημα της τεκνοποίησης μέσω της παρένθετης μητρότητας, τόσο εμφανίζονται στην πράξη προβλήματα. [...]

Παρένθετη μητρότητα είναι η μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα άλλης γυναίκας και η κυοφορία από τη γυναίκα αυτή, η οποία και γεννά το παιδί.

Στη χώρα μας ο θεσμός της παρένθετης μητέρας εφαρμόζεται από το 2002.

Πριν ξεκινήσει η όποια διαδικασία, πρέπει να προηγηθεί δικαστική απόφαση, η οποία θα χορηγήσει άδεια παρένθετης κύησης. Προϋπόθεση για τη χορήγηση της άδειας είναι να έχει προηγηθεί αίτηση της γυναίκας που επιθυμεί μέσω παρένθετης μητέρας να αποκτήσει παιδί.

Επίσης, πρέπει να υπάρχει έγγραφη και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία των δύο γυναικών και τα γονιμοποιημένα ωάρια να μην ανήκουν στην κυοφόρο.

Τσιμπούκης, Π., Παρένθετη μητρότητα..., Εφημερίδα Πρώτο Θέμα, 30/1/2016, ηλεκτρονική έκδοση.

Η πολυπλοκότητα των βιοηθικών ζητημάτων

Η ζωή που αμφισβητείται

Κάθε μέρα, κάθε ώρα, μια αγωνία να φανούν επί τέλους τα κόκκινα ίχνη της ελευθερίας, αλλά, σαν το σώμα της να αρνείται να συνεργαστεί. Τιμωρία βασανιστική, ενοχές ατέλειωτες, θυμός με τον εαυτό.

Αρνείται να το δεχθεί. Μετράει και ξαναμετράει τις μέρες, προσπαθεί να θυμηθεί και παλιότερες αποκλίσεις του κύκλου. Πρέπει να περιμένει και κάθε στιγμή –αιώνας αναμονής– αυξάνει την πιθανότητα.

Νιώθει δυστυχία το να σηκώνει ως γυναίκα στο σώμα της τις συνέπειες μιας παράλειψης, ενός λάθους, την ώρα που και οι δύο διεκδικούσαν δικαίωμα στην τρυφερότητα και στην ευχαρίστηση.

Θα ήθελε να γίνουν όλα όπως πριν. Αναζητά με λαχτάρα την ξενοιασιά και τρέμει στην απειλή ότι θα την χάσει.

Είναι στο πρώτο έτος του Πανεπιστημίου. Έχει πετύχει τον άθλο των Πανελληνίων, ξεκίνησε με απίθανο κέφι να παρακολουθεί τα μαθήματα, έστω και αν πολλά την απογοητεύουν, και γεύεται πρωτόγνωρες χαρές, καθώς νιώθει ελεύθερη να πηγαίνει σε συναυλίες, θέατρα, σινεμά ή να συμμετέχει σε παρέες με ατέλειωτες συζητήσεις.

Είναι πέντε μήνες μαζί. Είναι έρωτας; Δεν ξέρει ακόμα. Υπάρχουν όμορφες στιγμές, υπάρχει λαχτάρα, υπάρχει χαρά, υπάρχει μοίρασμα ζωής, ένα μαζί που αρχίζει να χτίζεται και ταυτόχρονα τα πρώτα σύννεφα στον ουρανό της σχέσης.

Μοιάζει απλό, εξάλλου είναι και θα μείνει μυστικό. Δεν θα το μάθει κανείς, ούτε εκείνος. Μια συγκατάθεση, μια στιγμή νάρκωσης και όλα θα τελειώσουν, θα γίνουν όπως πριν. Πρέπει να κερδίσει πάση θυσία την ελευθερία της.

Το ξέρει ότι δεν μπορούν να γίνουν όλα όπως πριν. Το παιδί, ακόμη και αν το φιλοξενήσει μια μητέρα για λίγο κάτω από την καρδιά της, διεκδικεί χώρο, αποκαλύπτει τα δυνατά και τα σκοτεινά της σημεία και τα φέρνει στην επιφάνεια.

Θυμάται όταν συνόδευσε πριν δύο χρόνια την καλή της φίλη στην κλινική. Θυμάται το κενό βλέμμα, το μουδιασμένο κορμί, τη ματαίωση που έφερνε το όχι που είχε πει στη ζωή, τη βιασύνη του κοριτσιού να καλύψει, να κουκουλώσει, να ξεχάσει, τις σπασμωδικές κινήσεις αργότερα για να διεκδικήσει ξανά...

Θυμάται τη μοναξιά την αφόρητη που σαν κουκούλι ύφανε γύρω από τον εαυτό της, τη βαθιά απογοήτευση από το αγόρι που δεν την νοιάστηκε –ή μήπως εκείνη δεν το επέτρεψε– τις προεκτάσεις αυτής της απογοήτευσης στο αντρικό φύλο.

Θυμάται μια ημέρα που άκουσε τη μητέρα της να μιλάει σε μια φίλη της, για το γεγονός ότι είχε σκεφθεί να διακόψει την εγκυμοσύνη της σε εκείνη. Μια ζεστασιά την πλημύρισε, καθώς φαντάστηκε τις ανήσυχες αγρύπνιες της μητέρας της και αναρωτήθηκε για τη στάση του πατέρα της. Έπαιξε θετικό ρόλο στο να κρατηθεί στη ζωή ή η μητέρα της μόνη διεκδίκησε την ύπαρξή της;

Δεν ξέρει τι θέλει να κάνει. Όμως, σαν να σηκώθηκε ένα πέπλο και άρχισε να προσεγγίζει με δέος τη δυσκολία και το μεγαλείο της ζωής, όλα τα αυτονόητα επιδέχονται ρωγμές. Μια διεργασία έχει ξεκινήσει και ενώ στην αρχή ήθελε να τελειώσει γρήγορα γρήγορα, συνταράζεται από την επώδυνη διαδρομή, σαν να την φέρνει πιο κοντά στο μυστήριο των φύλων, στον πυρήνα της ύπαρξης.

Ελένη Καραγιάννη, Παιδοψυχίατρος – Υπαρξιακή Συστημική Ψυχοθεραπεύτρια. [αδημοσίευτο κείμενο]

Προσεγγίσεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας και άλλων θρησκευτικών παραδόσεων σε βιοηθικά ζητήματα.

Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή στη χριστιανική διδασκαλία

Θεολογική θεώρηση

Στους ορθόδοξους χριστιανούς παρέχεται η δυνατότητα της σπουδής στη βιβλική και πατερική παράδοση, για τη διατύπωση και βίωση θέσεων για τα καινοφανή προβλήματα. Η επιχειρηματολογία του ορθόδοξου χριστιανού επικεντρώνεται στο status του ανθρωπίνου εμβρύου και την ηθική του υπόσταση. [...] Ο υμνογράφος του Ακαθίστου Ύμνου γράφει στην Α' Στάση: «Άγγελος Πρωτοστάτης ουρανόθεν επέμφη ειπείν τη Θεοτόκω το Χαίρε και συν τη ασωμάτω φωνή σωματούμενόν σε θεωρών, Κύριε...». Τα λόγια αυτά υποδηλώνουν την ταυτόχρονη σύλληψη του Θεού Λόγου στη μήτρα της Θεοτόκου. Αλλά και το τροπάριο της εορτής του Ευαγγελισμού («Σήμερον της σωτηρίας ημών το κεφάλαιον») τονίζει το χρονικό σημείο και την αρχή της σωτηρίας από τη στιγμή της σύλληψης του Θεανθρώπου Ιησού. Η αναφορά στην ψυχοσωματική ενότητα του Θεού Λόγου στο πρόσωπο του Ιησού κατά τη σύλληψη, καθιστά την ορθόδοξη θεολογία απόλυτη απέναντι στην οντολογική στιγμή της εμψυχώσεως του εμβρύου και στον απαιτούμενο σεβασμό ως ανθρωπινό πρόσωπο απ' αυτό το χρονικό σημείο.

Σημαντικά πατερικά χωρία αναφέρονται στη μυστηριακή στιγμή της ταυτόχρονης εμψύχωσης του ανθρωπίνου σώματος κατά την σύλληψη και αναμφίβολα όσα γράφθηκαν για την ενσάρκωση του Θεού Λόγου και επικυρώθηκαν από τις αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων αποτελούν και την πίστη του ορθόδοξου πληρώματος. Οι εορτασμοί από την Ορθόδοξη Εκκλησία του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου στις 25 Μαρτίου, της συλλήψεως της Αγίας Άννης (για τη Θεοτόκο) στις 9 Δεκεμβρίου, της συλλήψεως του αγίου Ιωάννου του Προδρόμου υπό της Ελισάβετ στις 23 Σεπτεμβρίου, δηλώνουν ξεκάθαρα ότι η ανθρώπινη ζωή αρχίζει από το σημείο αυτό και όχι αργότερα, όταν δηλαδή το έμβρυο γίνεται ορατό, όπως πιστεύουν ορισμένοι. Συνοπτικά :

Σαλβαντόρ Νταλί, Ευαγγελισμός

α) Τα ηθικά προβλήματα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής για την ορθόδοξη προσέγγιση του θέματος δεν συνίστανται στον αποχωρισμό της συζυγικής πράξης από την αναπαραγωγική ή στην υποκατάστασή της στο εργαστήριο, αλλά επικεντρώνονται στην καταστροφή και στο μη σεβασμό της ανθρώπινης εμβρυϊκής ζωής από την πρώτη στιγμή της σύλληψης και κορυφώνονται με την καταστροφή των υπεραρίθμων δημιουργημένων εξωσωματικά εμβρύων.

β) Η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή είναι δυνατόν να υιοθετείται, όταν χρησιμοποιείται μόνον το αναπαραγωγικό υλικό των συζύγων και ειδικότερα στην εξωσωματική γονιμοποίηση δεν δημιουργούνται υπεράριθμα έμβρυα, που συνήθως καταστρέφονται μετά από μία μακρά περίοδο κατάψυξης.

γ) Αντίθετα, η χρήση σπέρματος δότη ή ωαρίου δότριας δημιουργεί ανυπέρβλητα ηθικά προβλήματα στην αποδοχή των μεθόδων τεχνητής ετερόλογης σπερματέγχυσης ή ετερόλογης εξωσωματικής γονιμοποίησης. Επιπλέον, όταν τα προβλήματα κυοφορίας της συζύγου καλείται να λύσει η δανεική-παρένθετη μητέρα, τότε η αποδοχή των μεθόδων δεν είναι δυνατή.

δ) Η εφαρμογή της εξωσωματικής γονιμοποίησης στον πειραματισμό και στις έρευνες στα έμβρυα αποτελούν σημαντικά ηθικά προβλήματα.

ε) Υπογραμμίζεται η προτεραιότητα του συμφέροντος του παιδιού σε σχέση με εκείνο της ανάγκης αποκτήσεως τέκνων από στείρους γονείς. Η απαιτούμενη κοινωνική έρευνα για το συμφέρον του υιοθετούμενου κατά τη διαδικασία της υιοθεσίας συνηγορεί στην άποψη αυτή. Ανάλογη αντιμετώπιση θα πρέπει να εμφανίζεται και στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή για να μην παρατηρούνται φαινόμενα γέννησης τέκνων από γονείς προχωρημένης ηλικίας.

στ) Η αναζήτηση πνευματικότερων απαντήσεων και θεωρήσεων από τους ασθενείς και από τους ιατρούς-επιστήμονες θα πρέπει να αποτελεί κύριο μέλημα, καθώς αυτοί καθορίζουν ουσιαστικά το πλαίσιο της επίτευξης του επιθυμητού στόχου στο ιατρικό εργαστήριο. Στην αναζήτηση λύσεων και απαντήσεων δεν θα πρέπει να αγνοείται το θέλημα του Θεού. Η ηθική σκέψη που

απορρέει από την εν Χριστώ ζωή είναι δυναμική και η ερμηνεία του θελήματος του Θεού αποτελεί έργο προσευχής, προσωπικού αγώνα και πνευματικής αναζήτησης.

Φανάρας, Β., Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή. Θεολογική θεώρηση, *Πνευματική Διακονία* (Ι. Μητροπόλεως Κωνσταντίας - Άμμοχώστου), τ. 10, 2011, σελ. 16-18.

Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή σε άλλες θρησκευτικές παραδόσεις

α) Καθολική Εκκλησία

Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, από την εμφάνιση των μεθόδων της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, τήρησε κριτική και καταδικαστική θέση. Η σύνδεση της σεξουαλικής συζυγικής πράξης αποκλειστικά με την τεκνογονία υποχρεώνει την ηθική διδασκαλία της Καθολικής Εκκλησίας να αντιτίθεται στο σύνολο των μορφών της εργαστηριακής γονιμοποίησης.

Η εξωσωματική γονιμοποίηση απορρίπτεται, ακόμη κι όταν οι συμμετέχοντες στη μέθοδο είναι οι σύζυγοι [...]. Η εξωσωματική γονιμοποίηση καταδικάζεται ως είδος φόνου της ανθρώπινης ζωής. Η πίστη ότι η ζωή αρχίζει στο περιβάλλον της μήτρας αντιτίθεται στην τεχνική της εξωσωματικής γονιμοποίησης, η οποία απαιτεί αρκετές γονιμοποιήσεις και καταστροφές ανθρώπινων εμβρύων, αφού δεν μεταφέρονται όλα τα έμβρυα στη μήτρα της γυναίκας.

β) Οι Προτεστάντες

Οι Προτεστάντες δεν ακολουθούν ενιαία θέση για το θέμα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. [...] Γενικά, η τεχνητή σπερματέγχυση απορρίπτεται, όταν εφαρμόζεται σε ανύπανδρα άτομα και, συνεπώς, καταδικάζεται και η δανεική μητρότητα, αφού προϋποθέτει την κυοφορία από γυναίκα έκτος του γάμου. [...]

γ) Η Ιουδαϊκή Θρησκεία

Η έκτρωση του εμβρύου, πριν την ανάπτυξη των σαράντα ημερών, δεν αποτελεί κεφαλιώδες έγκλημα, αν και η πλειονότητα των σύγχρονων ραβίνων την θεωρεί ως παραβίαση του Νόμου. Άλλοι υποστηρίζουν ότι η απαγόρευση αυτή είναι καθαρά ραββινική. [...]

Για το θέμα της καταστροφής των υπεραριθμών περισσευόντων εμβρύων από τη δημιουργία τους εξωσωματικά, η πλειοψηφία των ραββίνων προτείνει να εμφυτεύονται στη μήτρα όσα ακριβώς γονιμοποιούνται. Σαφώς διακινδυνεύεται η εγκυμοσύνη, καθώς η εμβρυομεταφορά έξι και επτά εμβρύων, καθιστά μία τέτοια διαδικασία επισφαλής. Συνεπώς, δεν επιτρέπεται η ωληψία περισσοτέρων από τέσσερα, παρόλο που με την κρουσυντήρηση των εμβρύων η άποψη αυτή καθίσταται πλέον συζητήσιμη για τη ραββινική θεολογία.

δ) Η μουσουλμανική θρησκεία

Η ανθρώπινη ζωή θεωρείται ως δώρο Θεού, έχει την αρχή της στη στιγμή της σύλληψης και δεν αφαιρείται παρά μόνο με τη βούληση του Θεού. Το έμβρυο είναι ζωντανό από το πρώτο του κύτταρο, αρχίζοντας το σχηματισμό του την τέταρτη εβδομάδα και την κίνησή του τον τέταρτο μήνα. Σύμφωνα με τη χαδιδική παράδοση, ο άγγελος επισκέπτεται το έμβρυο την εκατοστή εικοστή ημέρα (4ος μήνας) και εμφυτεύει το πνεύμα σ' αυτό. Αυτό συμπίπτει με την αρχή των κινήσεων του εμβρύου [...].

Η έκτρωση του ορατού εμβρύου αποτελεί φόνο, εκτός εάν αυτό γίνεται για τη σωτηρία της ζωής της μητέρας του, παρόλο που η ζωή θεωρείται ότι ξεκινά εξ άκρας συλλήψεως [...].

Συμπερασματικά, η ισλαμική θεώρηση του γάμου, της τεκνογονίας αλλά και της εμβρυολογίας δεν φαίνεται να εμποδίζει την εφαρμογή της ομόλογης τεχνητής σπερματέγχυσης και εξωσωματικής γονιμοποίησης στους άτεκνους συζύγους.

Φανάρας, Β., Η θεώρηση της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής υπό το πρίσμα ετεροδόξων χριστιανικών ομολογιών και άλλων μονοθεϊστικών θρησκειών, *Θεολογία*, ΟΒ' (72), τ. 2, 2001, σελ. 663-682.

Θεολογικά επιχειρήματα σε συγκεκριμένα θέματα βιοηθικής

Αρχές ορθόδοξης ανθρωπολογίας

- Ο Θεός είναι (γενικά) δημιουργός και χορηγός της ζωής, και της ανθρώπινης ζωής.
- Ο άνθρωπος συμμετέχει και συνεργεί στη δημιουργία ενεργοποιώντας το «κατ' εικόνα» και με την τεκνογονία.
- Η τεκνογονία στον άνθρωπο είναι χαρισματική λειτουργία. Ο άνθρωπος, δημιουργημένος κατ' εικόνα Θεού, έχει προορισμό να γίνει Θεός κατά Χάριν, να ενεργοποιήσει το κατ' εικόνα σε καθ' ομοίωσιν Θεού. Η τεκνογονία, δηλαδή, δεν είναι μόνο μία βιολογική αναπαραγωγή, ένας απλός πολλαπλασιασμός του είδους (πράγμα πολύ σπουδαίο και σημαντικό κι αυτό). Η τεκνογονία σκοπεύει δυναμικά στην υιοθεσία του ανθρώπου από τον Θεό.
- Σε περίπτωση αδυναμίας του ανθρώπου να τεκνοποιήσει, έχουμε πολλές φορές προσφυγή στον Θεό για να θεραπεύσει αυτή την έλλειψη. Έτσι έχουμε τεκνοποιία από στείρα ζεύγη με την επέμβαση της Χάρης του Θεού.
- Παρ' όλη την ιδιαίτερη αγάπη και μέριμνα του Θεού για τον γάμο των ανθρώπων, την οικογένεια και τα παιδιά, φανερώνεται στην αγία Γραφή και ιδιαίτερα στην Καινή Διαθήκη μια υπέρβαση των φυσικών οικογενειακών δεσμών εν όψει της Βασιλείας του Θεού. Ο Χριστός αναφέρεται επανειλημμένως στη δημιουργία της νέας οικογένειας, που έχει τον Θεό ως Πατέρα και μέλη της όσους ποιούν το θέλημά Του.

Σταυρόπουλος, Α., Βιοηθική και Ορθόδοξος Εκκλησία, *Enciclopedia di Bioetica e Scienza giuridica*.

Ο Αναπεσών, τοιχογραφία στο Πρωτάτο Αγίου Όρους, 14^{ος} αι.

**Βασικές θέσεις επί της ηθικής της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής (11.1.2006),
Ειδική Συνοδική Επιτροπή Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος**

Προβλήματα έξωσωματικής γονιμοποίησης

37) [...] οί σύγχρονες τεχνικές έξωσωματικής γονιμοποίησης ἐνέχουν ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς παραμέτρους τέτοιες ποὺ ἐπιβάλλουν στὴν Ἐκκλησία μίᾱ ἐπιφυλακτικὴτητα, ἡ ὁποία στηρίζεται στὰ ἐξῆς τέσσερα σημεῖα:

α) Ἡ σύλληψη τοῦ ἀνθρώπου μὲ τίς σύγχρονες τεχνικὲς εἶναι ἀσεξουαλική, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι γυμνή ἀπὸ τὴν ἱερότητα, ἀσφάλεια καὶ βεβαιότητα τῆς συζυγικῆς συνευρέσεως. Ὁ ἄνθρωπος πλέον δὲν γεννᾶται φυσιολογικά, ἀλλὰ «κατασκευάζεται» τεχνητά.

β) Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔμβρυα καὶ τὸ σπέρμα, τὰ ὠάρια πολὺ δύσκολα καταψύχονται. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ συνήθεις πρακτικὲς διευκολύνουν τὴν μαζικὴ προκλητὴ ἐξαγωγή ὠαρίων, ἡ γονιμοποίηση τῶν ὁποίων ὀδηγεῖ στὸ πρόβλημα τῶν πλεοναζόντων καὶ κατεψυγμένων ἐμβρύων.

γ) Τὸ γεγονός ὅτι ἡ γονιμοποίηση γίνεται ἐκτὸς τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ ἀπουσία τῶν γονέων δημιουργεῖ ἀπεριόριστες ἐπιλογὲς μὴ φυσικῶν καὶ ἠθικῶς ὑπόπτων γονιμοποιήσεων μὲ ὅσα αὐτὲς συναφῆ προβλήματα συνεπάγονται.

δ) Ἡ έξωσωματικὴ γονιμοποίηση δίνει τεράστιες δυνατότητες προεμφυτευτικῆς γενετικῆς ἐπεξεργασίας καὶ παρεμβάσεως μὲ ἀνυπολόγιστες συνέπειες.

Προσωπικές κρίσεις στις θέσεις του Χριστιανισμού και των Θρησκειῶν σε θέματα βιοηθικής

